

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В НАУКОВО-МЕТОДИЧНІЙ СИСТЕМІ ЛІЦЕЮ

Галина Сердюк,

аспірантка

Інституту професійної освіти НАПН України, м. Київ, Україна

[https:// orcid.org/: 0000-0003-2660-5553](https://orcid.org/0000-0003-2660-5553)

Анотація. Розкрито та описано питання створення сучасної науково-методичної системи ліцею, що забезпечує безперервність розвитку дослідницької компетентності вчителя-філолога. Проведено аналіз форм педагогічної взаємодії для професійного розвитку вчителя української мови та літератури. Висвітлено особливості дослідницької діяльності. Сформульовано власне бачення перспектив професійного розвитку вчителя в сучасній системі науково-методичної роботи.

Ключові слова: учитель української мови та літератури, дослідницька діяльність, дослідницька компетентність, науково-методична система.

TEACHER'S RESEARCH ACTIVITY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN THE SCIENTIFIC-METHODICAL SYSTEM OF THE LYCEUM

Halyna Serdiuk,

PhD Student of the Institute

of Vocational Education of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. The question of creating a modern scientific and methodological system of the lyceum, which ensures the continuity of the development of the research competence of the philologist teacher, is revealed and described. An analysis of the forms of pedagogical interaction for the professional development of the teacher of Ukrainian language and literature was carried out. The peculiarities of research activity are highlighted. The own vision of the prospects of the teacher's professional development in the modern system of scientific and methodical work is formulated.

Keywords: teacher of Ukrainian language and literature, research activity, research competence, scientific methodical system.

Професійна діяльність учителя української мови і літератури здійснюється в умовах реформування системи профільної освіти. Вибір академічного чи професійного спрямування зумовлений перспективою поглибленого вивчення профільних предметів (академічне) або ж мотивацією здобуття професії (профільне). До 2025-го р. має бути сформована мережа закладів III ступеня, а до 2027-го р. повинен відбутися повноцінний запуск профільної школи. Проблема створення мережі закладів старшої школи (ліцеїв) пов'язана з питанням наявності відповідних кадрів – учителів нової формації, які здатні до апробації інноваційних методик навчання, реалізації навчальних програм профільного спрямування, нових підходів до організації освітнього процесу, зокрема й дослідно-орієнтованого. «У системі освіти відбувається утвердження нової парадигми – дослідницької, яка

концентрується на забезпеченні єдності навчального та дослідницького процесів» (Карпова, 2019, 85). «Якщо учень отримає в школі дослідницькі навички орієнтування в інформаційному потоці, навчиться аналізувати та узагальнювати, порівнювати факти, розуміти ключові моменти, робити висновки та підсумки, йому буде простіше адаптуватися в соціумі. Саме тому важливою складовою навчання молодого покоління є оволодіння учнями низкою компетенцій, однією з яких є дослідницька» (Хоменко, 2021, 97). Головною умовою модернізації освіти є поєднання освіти й науки.

Зазначимо, що місію сучасного вчителя української мови та літератури ми розглядаємо з огляду на формування ключових компетентностей випускника, до яких належить вміння спілкуватися рідною мовою (Концепція Нової української школи, 2016). В умовах воєнної агресії знання рідної мови особливо важливі, адже слугують маркером національної самоідентичності та поваги до своєї держави. Роль педагога в цьому контексті змінюється, а вектори діяльності розширюються. Сьогодні вчитель має академічну свободу, гарантовану державою. Ідеться про можливість розробляти авторські навчальні програми, обирати методи, стратегії, способи та засоби навчання. Змінюються й моделі підготовки вчителя, а форми підвищення кваліфікації осучаснюються з урахуванням того, що більшість викладачів уже оволоділи технологією дистанційного навчання. Підтримка професійних спільнот та створення освітніх порталів з методичними матеріалами на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти, широкі можливості інтернет-простору, збагаченого інтерактивними онлайн-ресурсами, мультимедійними підручникам, українськими е-енциклопедіями, дидактичними матеріалами, сприяють розвитку дослідницьких умінь і навичок учителя. Та кожен освітній заклад (школа/ліцей), що забезпечує здобуття повної загальної середньої освіти, має свої ресурси, що сприяють фаховому розвитку вчителя. Науково-методична система освітнього закладу може забезпечити супровід професійного розвитку педагога. Працюючи над своєю методичною проблемою, вчитель «опрацьовує різноманітні літературні джерела, досліджує, експериментує, застосовує нові знання в професійній діяльності, розвитку особистості та власній життєдіяльності» (Коваленко, 2017, 14). Заклад освіти, де працює вчитель, має внутрішні ресурси, що сприяють становленню фахівця-дослідника. Визначимо основні завдання, які виконує вчитель, перебуваючи в науково-методичній системі ліцею: систематично опрацьовувати законодавчі та нормативно-правові документи з питань освіти, вивчати нові наукові ідеї з галузі філології, лінгвістики, визначити свою методичну проблему, ознайомитися з перспективним педагогічним досвідом колег, працювати над підвищенням свого фахового рівня, здійснювати свою професійну діяльність на основі набутих знань, умінь і навичок. Зазначимо, що без сформованої дослідницької компетентності та перспектив її подальшого розвитку здійснювати інноваційну, дослідницьку діяльність неможливо.

Системність методичної роботи в ліцеї дає можливість моделювати

процес розвитку дослідницької компетентності вчителя та забезпечує безперервність професійного розвитку. «Організація дослідницької діяльності впливає на розвиток особистості викладача, дозволяє створити умови для реалізації самоосвіти і потреби до саморозвитку, підвищує його методологічну компетентність і педагогічну майстерність» (Коваленко, 2017, 15). Долучення до роботи методичної ради, методичних комісій чи об'єднань ліцею, творчих шкіл закладу, участь у форумах, педагогічних виставках, конференціях, вебінарах, семінарах, майстер-класах, що активно заохочується в ліцеї, – усе це різновиди професійної взаємодії, що організовує, пропагує, схвалює заклад зі сформованою науково-методичною системою роботи. Розвиток філолога-дослідника можливий «через організацію його творчої діяльності та самореалізації; конкретизацію, оновлення змісту і форм роботи, планування освітнього процесу на основі впровадження в практику діяльності та скоординованості сучасних педагогічних технологій, методик; усіх форм та прийомів; аналіз, корекцію та вдосконалення системи роботи» (Коваленко, 2017, 12).

Якщо розглядати дослідницьку діяльність учителя як метод навчання, то організація такої діяльності на уроках рідної мови та літератури передбачає «знайомство учнів з методами наукового пізнання» (Хоменко, 2021, 98). Ми визначаємо дослідницьку діяльність і як засіб формування наукового світогляду, розвитку мислення, творчості, що спонукає до саморозвитку, самоаналізу, самоорганізації. Важливо розуміти, що внутрішньопредметні та міждисциплінарні зв'язки, що реалізуються в діяльності вчителя рідної мови та літератури, забезпечують системність процесу навчання, розвиток критичного мислення, відкривають можливості для творчої діяльності. «Підвищені вимоги до реалізації в професійній діяльності вчителя дослідницької роботи вимагають сформованості в нього дослідницької компетентності» (Карпова, 2019, 87).

Форми методичної роботи в закладі стимулюють професійний розвиток учителя, забезпечують системність роботи з педагогічним колективом, сприяють удосконаленню знань, виробленню єдиної педагогічної стратегії ліцею. Для них характерні наявність постійного складу педагогів, певна спланованість і періодичність у роботі. До таких форм відносимо: цільові семінари, педагогічні читання, педагогічні ради, наради, оперативно-методичні наради, семінари, проблемні семінари, психолого-педагогічні семінари. Форми роботи розрізняємо групові та індивідуальні. До групових форм належать такі мобільні об'єднання педагогів, що мають на меті створення оптимальних умов для творчих дискусій, обміну досвідом, виконання практичних завдань (методичні комісії, методичні об'єднання, творчі (динамічні) групи, ініціативні групи, мікрогрупи. Переваги мобільної групи полягають у можливості вільного переходу до іншої залежно від завдань, що вирішує кожна з таких груп. Ідеться про можливість займатися дослідженням цікавої теми, поділитися досвідом з іншими. На окрему увагу заслуговує впровадження передового педагогічного досвіду як упорядкована

система діяльності методичної ради ліцею, методичних комісій з вивчення та навчання методики вчителя-новатора, здійснення науково-дослідницької, науково-дослідної роботи з реалізації передового досвіду в практичну діяльність. Відповідний моніторинг щодо застосування досвіду, результативності роботи – важливий етап системи впровадження новацій в освітню діяльність. У цьому контексті розглядаємо роботу школи молодого педагога, школи передового досвіду, школи педагогічної майстерності.

Визначаючи індивідуальні форми роботи з учителями української мови та літератури, маємо на увазі надання адресної практичної допомоги з урахуванням рівня дослідницької компетентності вчителя, його мотивації займатися дослідницькою діяльністю. Розглядаємо наставництво, консультування, самоосвіту, індивідуальну науково-методичну роботу як форми взаємодії, що забезпечують розвиток дослідницьких умінь і навичок учителя. Науково-методична система роботи збагачується новими формами колективної співпраці, а саме: ярмарок педагогічної творчості, фестиваль педагогічних ідей і знахідок або методичний фестиваль/вернісаж, клуби творчих педагогів, методичний турнір, творчий звіт/портрет/профіль педагога, захист творчого/інноваційного проєкту. Особливо цінними є консультації з науковцями, творчі лабораторії, що передбачають співпрацю з науковими установами, інститутами післядипломної педагогічної освіти і т.д. У результаті такої роботи з'являються методичні розробки/рекомендації, формується банк даних про передовий педагогічний досвід, про інновації чи результати досліджень з актуальних проблем освітньої практики.

У підсумку зазначимо, що від якості та ефективності науково-методичної роботи в ліцеї залежить реформа освітньої системи в цілому. Провідна роль в організації інноваційної освітньої діяльності в закладі належить учителю, який розвиває свою дослідницьку компетентність, інноваційну культуру через цілісну систему науково-методичної роботи. З огляду на тенденцію збільшення відповідальності вчителя української мови та літератури за формування української ідентичності робимо висновок про актуальність розробки новітньої концепції професійного розвитку вчителя-філолога в науково-методичній системі ліцею.

Список посилань

Карпова, Л. (2019). Дослідницька компетентність вчителя нової української школи. *Молодь і ринок*, 1 (168), 85-89. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158531>.

Коваленко, Л. В. (2017). *Розвиток професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти: методичний посібник*. Суми: Ніко.

Міністерство освіти і науки України. (2016). Концепція Нової української школи. <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainskashkola>

Хоменко, О. В. (2021). Дослідницька діяльність на уроках української мови та літератури як засіб формування ключових компетенцій учнів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*, 1 (21).